

Aspergers syndrom

SvenOlof Dahlgren

svenolof@huh.se

autismforum@sll.se

2010-09-27

1

Aspergers syndrom

lite historik

- Sannolikt först beskrivet av den ryska neurologen Ewa Sucharewa 1926 (schizoid personlighetsstörning)
- Hans Asperger beskrev 1944 det som sedan kom att kallas Aspergers syndrom (sannolikt omedveten om Sucharewas och Leo Kanners arbeten (1943))
- Arn van Krevelen jämförde under slutet av 60-talet och början av 70-talet Kanners o Aspergers arbeten
- Med Lorna Wings artikel (1981) startade intresset för Aspergers syndrom
- Första internationella accepterade definitionen kom 1993 (WHO) innan dess hade Gillberg & Gillberg (1989) och Szatmari m.fl. (1989) publicerat förslag till diagnoskriterier

2010-09-27

2

Aspergers syndrom

Minst två kriterier från (1) *Kvalitativt nedsatt förmåga att interagera socialt* och ett från, (2) *Begränsade, repetitiva och stereotypa mönster i beteende, intressen och aktiviteter*. Dessutom måste fyra andra kriterier uppfyllas.

2010-09-27

3

Aspergers syndrom

(1) kvalitativt nedsatt förmåga att interagera socialt (minst 2)

- påtagligt bristande förmåga att använda varierande icke-verbala uttryck såsom ögonkontakt, ansiktsuttryck, kroppshållning och gester som ett led i den sociala interaktionen
- oförmåga att etablera kamratrelationer som är adekvata för utvecklingsnivån
- brist på spontan vilja att dela glädje, intressen eller aktiviteter med andra (t ex visar inte, tar inte med sig eller uppmärksammar inte andra på sådant som är av intresse)
- brist på social eller emotionell ömsesidighet

2010-09-27

4

2) begränsade, repetitiva och stereotypa intressen i beteende, aktiviteter och intressen

- omfattande fixering vid ett eller flera stereotypa och begränsade intressen som är abnorma i intensitet eller fokusering
- oflexibel fixering vid specifika, oändamålsenliga rutiner eller ritualer
- stereotypa och upprepade motoriska manér (t ex vifta eller vrida händerna eller fingrarna, komplicerade rörelser med hela kroppen)
- enträgen fascination inför delar av saker

5

Dessutom

- Störningen orsakar kliniskt signifikant nedsättning av funktionsförmågan i arbete, socialt eller i andra viktiga avseenden.
- Ingen kliniskt signifikant försening av den allmänna språkutvecklingen (t ex enstaka ord vid två års ålder, kommunikativa fraser vid tre års ålder).

2010-09-27

6

Och

- Ingen kliniskt signifikant försening av den kognitiva utvecklingen eller i utvecklingen av åldersadekvata vardagliga färdigheter, adaptivt beteende (utöver social interaktion) och nyfikenhet på omgivningen i barndomen.
- Kriterierna för någon annan genomgripande störning i utvecklingen eller för schizofreni är inte uppfyllda

2010-09-27

7

Förekomst

- Samtliga studier visar att Aspergers syndrom förekommer mellan 2-4 av 1000 personer d.v.s. 2-4 gånger vanligare än autism
- Finns en finsk studie som studerat hur många som får diagnosen Aspergers syndrom beroende på vilka diagnoskriterier som används (DSM-IV 2.5 ; ICD-10 2.9; Gillberg & Gillberg 2.7; Szatmari 1.6).

2010-09-27

8

Könsfördelning

Aspergers syndrom 3-6 män/1 kvinna

- Möjligen kan en del av förklaringen till könsskillnader vara en konsekvens av att diagnoskriterierna är mest anpassade till pojkar
- Vi vet inte om symtom på Aspergers syndrom kan ta sig olika uttryck beroende på kön *Men:*
 - Man kan anta att den sociala interaktionsstörningen kan se olika ut för män respektive kvinnor.
 - Det skulle också kunna gälla andra symtom

2010-09-27

9

Orsaker Aspergers syndrom

- Oklart men:
- Kliniska studier antyder en genetisk komponent (mellan 30-60% av samtliga med Aspergers syndrom har någon nära släkting som har Aspergers syndrom eller stora sociala och/eller kommunikativa svårigheter)
- Fallstudier visar att det i samma familj förekommer både autism, Aspergers syndrom och autismliknande tillstånd
- Populationsbaserad studie visar att i familjer med ett barn med autism också finns en ökad förekomst av Aspergers syndrom i jämförelse med normalt utvecklade barn och barn med inlärningssvårigheter

Andra förekommande funktionsnedsättningar/sjukdomar

- Avsaknad av populationsbaserade studier men:
- Epilepsi sannolikt ca 5%
- Tics/Tourettes syndrom (majoriteten av personer med Aspergers syndrom har sannolikt haft tics under någon eller flera perioder av livet)
- Affektiv bipolär psykos (manodepressiv sjukdom)
- Depression
 - Reaktiva
 - Endogena
- AD/HD
- Ätstörningar/anorexia

11

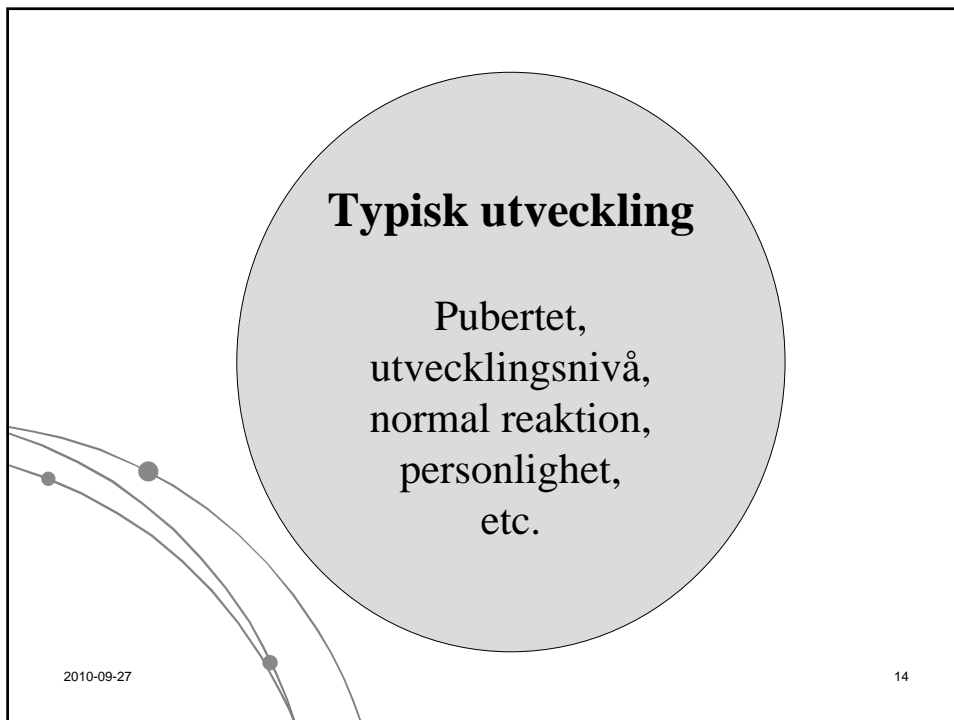
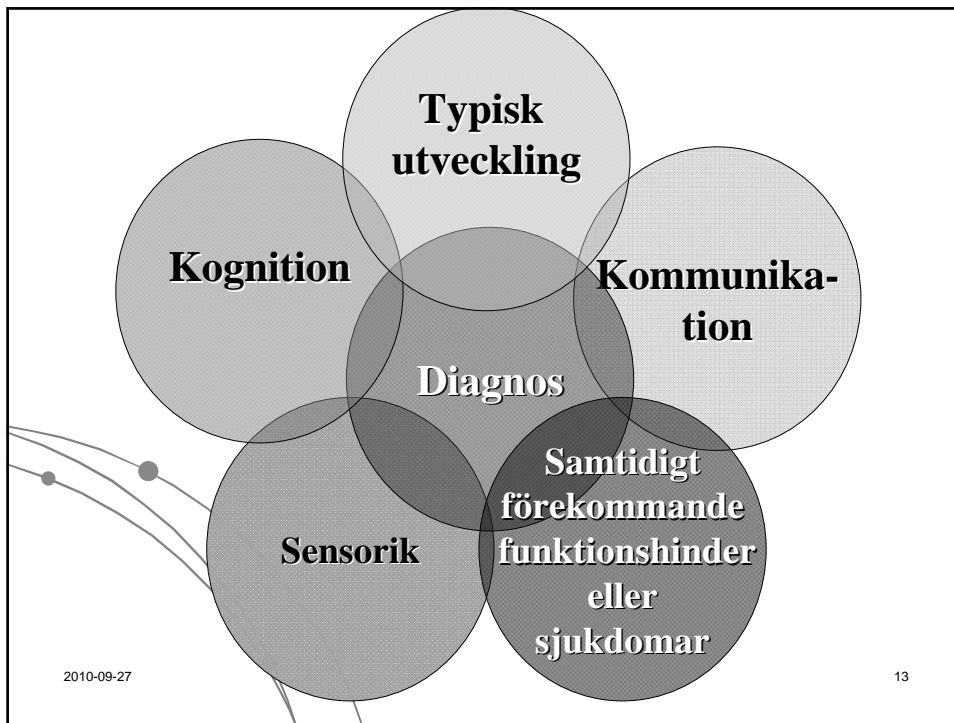
Framtiden DSM-V

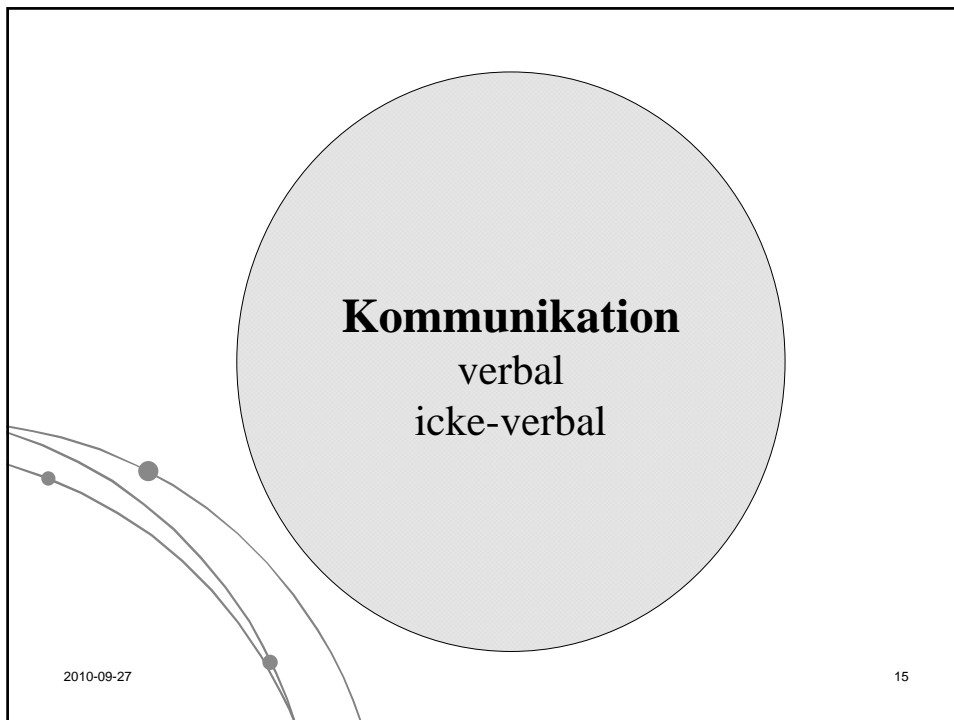
(kommer sannolikt först 2013)

- Autismspektrumstörning (autism, Aspergers syndrom, PDD-NOS försvinner som begrepp)
 - Socialkommunikation
 - Begränsade, repetitiva och stereotypa mönster i beteende, intressen och aktiviteter
- Symtomens svårighetsgrad kan graderas på ett kontinuum som inkluderar:
 - Normalvariation
 - Subkliniska symtom
 - Lätt
 - Måttligt
 - svår

2010-09-27

12

- Svårigheter att kommunicera är vanligt
trots att det inte ingår i
diagnoskriterierna*
- Svårigheter att upprätthålla en ömsesidig kommunikation
 - Avvikande prosodi - pedantiskt tal
 - Tendens till konkret språk
 - Tar inte hänsyn till lyssnaren
- 2010-09-27
- 16
- The list is preceded by a decorative graphic of three curved lines with dots at their ends, similar to the one in the first slide.

Svårigheter att kommunicera

- Många språkliga uttryck kräver att man sätter det i relation till den aktuella situationen. Ord eller uttryck som t.ex. asp (fisk; träd), metaforer, ironi etc. kräver blixtnabb analys i relation till sammanhanget dels för att vi ska överhuvudtaget förstå betydelsen och dels för att inte samtalet ska misslyckas. För många personer med Aspergers syndrom kan detta vara svårt. Det verkar som om analysen måste göras på ett medvetet plan, vilket försvårar och fördröjer samtalet.

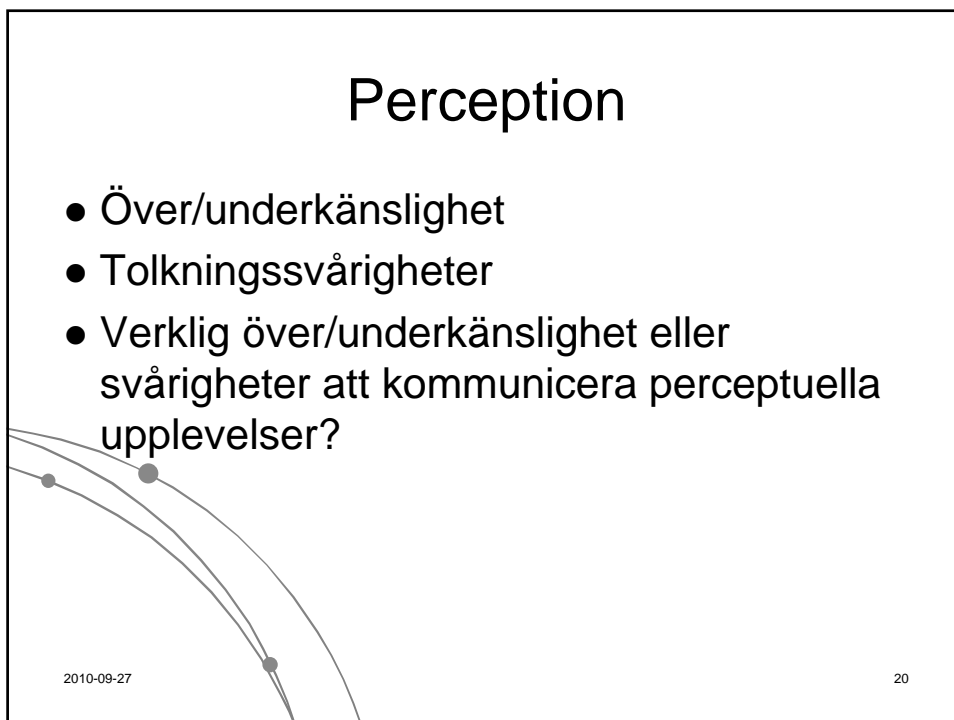
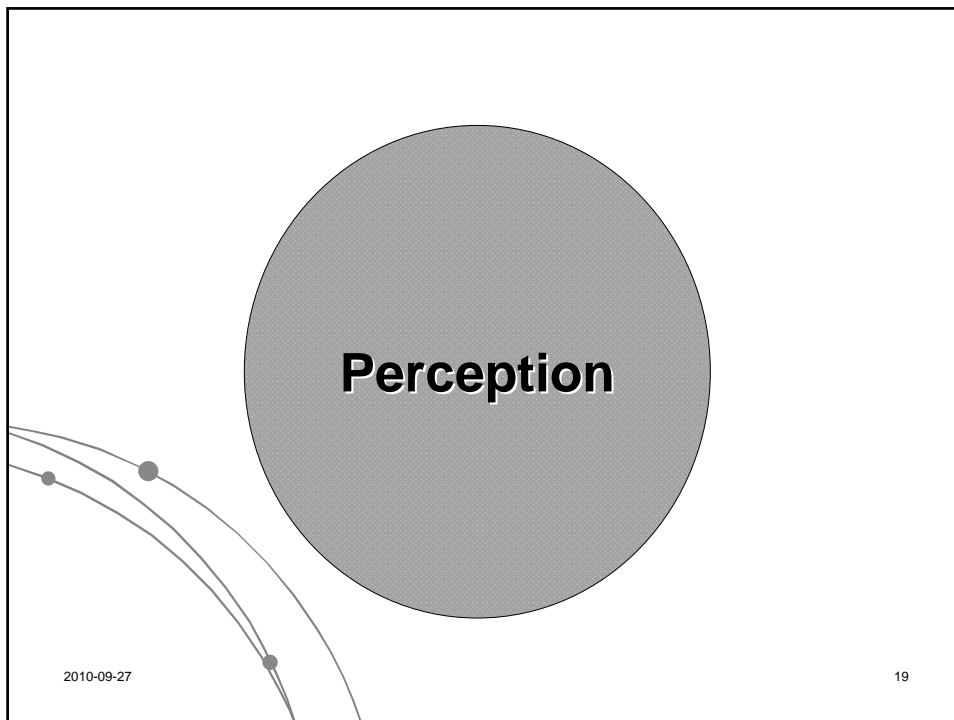
2010-09-27

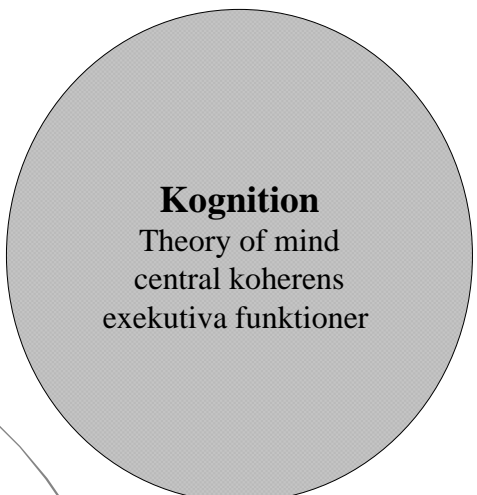
17

Andra samtidigt
förekommande
problem, funktionshinder
eller
sjukdomar

2010-09-27

18

Kognition
Theory of mind
central koherens
exekutiva funktioner

2010-09-27

21

Grundproblem

- Diagnoser (beteendedefinierade; föränderliga över tid) Internationellt "kaos" vad gäller diagnoser/kriterier
- Urvalsproblem ("rena" – blandade diagnoser)
- Metodproblem (samma test används för att mäta olika funktioner; samma test kräver olika förmågor för kunna lösas korrekt, kulturellt beroende test, föråldrade test, m.m.)
- Extrema individuella skillnader
- Små grupper

2010-09-27

22

Theory of mind: definition

- En förmåga att förstå att man själv och andra människor har ett tanke- och känsloliv som styr beteendet i olika situationer
- Tanke- och känslolivet kan skilja sig mellan individer trots att de befinner sig i en och samma situation

2010-09-27

23

Mentalistisk historia

Sara och Tom ska gå på picning. Det är Toms idé, han säger "det är en härlig solig dag som gjort för en picnic". Men precis när de packat upp all mat, börjar de regna, och snart är båda blöta ända in på skinnet. Sara är arg. Hon säger "Visst, en härlig dag för en picnic!"

Är det sant det Sara säger?

Varför säger hon så?

2010-09-27

24

Fysisk historia

Två fientliga stater hade länge varit i krig med varandra. Varje armé hade vunnit många strider, men nu kunde det gå hur som helst. Styrkorna var totalt lika starka men den Blåa armén var större än den Gula armén i soldater och artilleri. Den Gula var däremot större än den Blåa vad gäller flygvapen. När dagen för striden som skulle avgöra vilken av de två staterna som skulle vinna kriget, låg en mycket tät dimma över bergen där slaget skulle stå. Lågt liggande moln låg tätt ovanför soldaterna. I slutet av dagen hade den blåa armen vunnit.

Varför vann den blåa armén?

2010-09-27

25

Cambridgebatteriet Igenkänning av känslor

- Känna igen olika känslor från en röst inspelad på band respektive stillbilder av människor som visar en känsla.
 - Efter varje uppspelning respektive bildvisning skulle personen avgöra vilken av fyra känslor som rösten respektive stillbilden speglade.

2010-09-27

26

Resultat ToM

- Överrepresentation av misslyckanden i jämförelse med kontrollgrupp
- Finns många personer med Aspergers syndrom som klarar lösa uppgifterna
- Sannolikt har man svårigheter att använda sig av den kunskapen i samtliga situationer där den krävs.
- Sannolikt måste analysen av situationen ske på ett medvetet plan vilket är energikrävande och tar lång tid vilket försvårar ett socialt samspel

2010-09-27

27

Konsekvenser (ToM)

- Mänskligt beteende blir svårt att förstå
- Socialt samspel är energikrävande och kräver koncentration
- Sociala regler onödiga och svårförståeliga
- Kommunikation ointressant som socialt samspel och ibland även besvärande ("ska du")
- Samtal endast intressant om man samtalar om något som intresserar och ger ny information (har man gett informationen en gång finns ingen anledning att upprepa den fler gånger)
- Aktivitet viktigare än gemenskap

2010-09-27

28

Central koherens

- Termen kommer från visuell perceptionsforskning. Innebär en kognitiv stil som karaktäriseras av en normal tendens att koncentrera sig på innehållet/helheten.
- Denna kognitiva stil varierar från svag central koherens (detaljer före helheten/innehållet) till stark (Helheten/meningen förstås men detaljerna missas)

2010-09-27

29

Andra Metoder

- Mäta förmågan att använda sammanhanget för att förstå homografer (homograf ord som stavas lika men uttalas olika t.ex. tomten - jultomten, tomten - trädgård; stegen - går, stegen - hjälpmedel att klättra upp på).

2010-09-27

30

Med hjälp av ett av tre förslag skulle två meningar bindas samman till en sammanhängande (koherent) historia.

1. George lät badvattnet stå på.
2. George städade badrummet.

George städade i badrummet för att:

- Badvattnet hade runnit över.
- Hans bror hade lämnat badrummet i en enda röra.
- Rörmokaren hade lämnat badrummet ostädat.

Central koherens

- Finns studier på vuxna personer (om än få) med Aspergers syndrom som visar att man har svårigheter att dra nytta av sammanhanget i olika situationer, d.v.s. man har en svag central koherens

Konsekvenser svag central koherens

- Kan inte använda sammanhanget för att förstå och använda språket i ett socialt sammanhang (t.ex. utsagan: ”kvinnor får lättare förkylning än män” kan innebära tre olika saker. Endast sammanhanget kan avgöra vilken som är den korrekta)
- Omvärlden blir fragmentarisk
- Kan inte använda sammanhanget för att förstå en annan människas intentioner
- Ökad risk för motstånd mot förändringar i rutiner och miljö

2010-09-27

33

Exekutiva funktioner

Ett paraplybegrepp för många olika förmågor som samtliga har betydelse för hur man kan reglera det egna beteendet (dvs. analysera situationen, planera hur man ska agera i situationen, utvärdera det egna beteendet och om nödvändigt förändra det egna beteendet).

2010-09-27

34

Exekutiva funktioner

- Har ingen större betydelse i vana kända situationer
- Har stor betydelse:
 - I nya situationer
 - I situationer där erfarenheter ska anpassas till en ny situation (t.ex. generalisering)
 - Kompromisser
 - Konflikter
 - Problemlösningssituationer
 - Stoppa pågående handlingar

2010-09-27

35

Exempel på metoder

- Wisconsin Card Sorting Test (WCST). Består av kort med olika geometriska figurer som skall sorteras enligt olika principer. Avser mäta flexibilitet i analytisk slutledningsförmåga. Det vanligaste metoden att mäta EF. (15 studier)
- Det gömda godiset. Avser att mäta förmåga att frikoppla sig från målobjektet och planera mentalt hur man ska agera. (2 studier).

2010-09-27

36

Exekutiva funktioner Aspergers syndrom

- Extremt få studier
- Blandade resultat
- Tenderar att fastna i olika lösningsstrategier
- Uppmärksamhetsstörning
- Svårigheter att stoppa pågående handlingar

2010-09-27

37

Konsekvenser

- Svårigheter att använda inlärd kunskaper och anpassa dessa till nya situationer.
- Mycket av det som vi tar för givet, och som sker på ett automatiserat sätt måste ske på ett medvetet plan, energi- och tidskrävande.
- Svårigheter att bryta invanda mönster
- Svårt att lösa konflikter och stoppa beteenden som inte är önskvärda, trots att man har kunskapen (till exempel våldshandlingar).
- Man hamnar ofta i olösliga situationer p.g.a. att man inte har en förmåga att anpassa sig, utvärdera sitt handlande, och förändra beteendet i förhållande till situationen.

2010-09-27

38

Sammanfattning Aspergers syndrom:

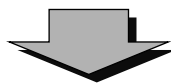
- Oklar definition
- idag definierat som en lättare form av autism, utan generell språkförsening och utan begåvningshandikapp (MR)
- sannolikt biologiskt orsakat

Central störning:

- bristande förmåga att förstå andra människor
- bristande förmåga att förstå och dra nytta av sammanhanget
- bristande förmåga att utvärdera och förändra de egna beteendet

2010-09-27

39

- Svårigheter att förstå vår omvärld

Habilitering:

- Strukturerad inlärning/instruktion anpassad till individen förmågor
- Hemmet/skola/arbetsplats

2010-09-27

40